

สุนทรภู่...ยอดกวีมณีแห่งนักคิด สร้างสรรค์

(Sunthonphu – the Gem of Creative Poets)

★ ผศ. ดารกา วรรณวิษ

หากวันนี้สุนทรภู่อยังมีชีวิตอยู่ท่านก็จะมีอายุถึง 220 ปี (พ.ศ. 2329 – 2549) ซึ่งนั่นคือสิ่งที่เป็นไปได้ หรือเป็นไปได้ยาก แต่ประเด็นมิได้อยู่ตรงนั้น ประเด็นอยู่ที่ว่าจนถึงปัจจุบันวรรณกรรมสุนทรภู่นั้นยังคงปรากฏอยู่ และจะเป็นเช่นนั้นไปอีกยาวนาน....อะไรที่ทำให้ผลงานแห่งกวีเอกของโลกผู้นี้ยังมีลมหายใจอยู่

เมื่อย้อนกลับไปดูประวัติของสุนทรภู่ว่าจะปรากฏเห็นความโดดเด่นอย่างหนึ่งที่กวีผู้นี้มี คือความมีไหวพริบดี หรือที่เรารู้จักกันว่าปฏิภาณกวีเกี่ยวกับเรื่องนี้สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงเล่าไว้ว่า เมื่อสุนทรภู่วบวช ครั้งหนึ่งสุนทรภู่ออกเรืออยู่ ณ ที่แห่งหนึ่งมีชาวบ้านนำภัตตาหารมาถวาย แต่ทว่ากวีนั้นว่าคำถวายภัตตาหารไม่เป็น อารามนาสุนทรภู่อให้ช่วยสอน สุนทรภู่อจึงสอนให้ว่าคำถวายภัตตาหารเป็นคำกลอนว่า

“อิมัสมิงริมฝั่ง อิมังปลาไร่ กุ้งแห่งแดงกวา อิกปลาตุยก่าง
ช่อมะกอก ดอกมะปราง เนื้ออย่างยามะดัน ข้าวสุกค่อนขัน น้ำมันขวิด
หนึ่ง น้ำผึ้งครึ่งโถ ส้มโอแช่อิ่ม ทับทิมสองผล เป็นยอดกุศล สังข์สละ
เทมิ”¹

ความว่องไวทั้งในการคิด การกลั่นกรอง และการเรียงร้อยคำนี้ อาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้กวีผู้นี้มีผลงานออกมามากมาย อีกทั้งยังงดงามในกระบวนการแห่งวรรณศิลป์ที่มีเอกลักษณ์.....ซึ่งคุณสมบัติเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าสุนทรภู่นั้นเป็นนักคิดสร้างสรรค์ตัวจริงเสียงจริง

¹ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ , **ชีวิตและงานของสุนทรภู่อ** (กรุงเทพฯ : เสริมวิทย์บรรณาการ , 2518) , หน้า 34.

อย่างไรจึงจะเรียกว่า...ความคิดสร้างสรรค์ ?

ชาวนอร์แมนด์ พรูว์โรจน์ ผู้ศึกษาเรื่องของความคิดสร้างสรรค์ได้นำเสนอถึงแนวคิดของนักจิตวิทยาและนักการศึกษาในส่วนของความคิดสร้างสรรค์ดังนี้

ความคิดสร้างสรรค์เป็นแนวความคิดริเริ่มของมนุษย์ โดยแสดงถึงความสามารถพิเศษของสมองที่พยายามคิดให้แปลกและแตกต่างไปจากเดิมเพื่อนำไปสู่ความคิดใหม่ๆ (Simson, R.W.: 1922)

ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถทางสมองที่คิดได้กว้างไกลหลายแง่มุม หลายทิศทางหรือเรียกว่าการคิดแบบอเนกนัย (divergent thinking) ซึ่งตรงกันข้ามกับความคิดแบบเอกนัย (convergent thinking)

ความคิดแบบอเนกนัยมุ่งเน้นความสามารถในการผลิต ความคิดทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ อันเป็นกระบวนการนำไปสู่การคิดประดิษฐ์สิ่งแปลกใหม่ รวมถึงการค้นพบแนวทางในการแก้ปัญหาให้ลุล่วงอีกด้วย ซึ่งมีลักษณะตรงข้ามกับความคิดเอกนัยที่เป็นความคิดเฉพาะดังเดี่ยว เป็นความพยายามในการสรุปความคิดเพียงหนึ่งเดียวจากข้อมูลต่างๆ (Guilford: 1950)

ความคิดสร้างสรรค์เป็นลักษณะการคิดในการค้นหาคำตอบหลายๆคำตอบต่อสิ่งเร้า ซึ่งลักษณะเช่นนี้มักเกิดขึ้นในบุคคลที่มีลักษณะไม่ยึดติด (Getzel & Jackson: 1957)²

นอกจากนี้ รศ.ดร.อารี พันธุ์มณี ได้กล่าวถึงแนวคิดของผู้รู้ท่านอื่นๆไว้อีกหลายท่านได้แก่

วอลลาซและโคแกน (Wallach and Kogan. 1957) อธิบายว่า ความคิดสร้างสรรค์หมายถึงความสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ กล่าวคือ เมื่อ

ระลึกถึงสิ่งหนึ่งได้ก็จะเป็นสะพานช่วยให้ระลึกถึงสิ่งอื่นที่มีความสัมพันธ์กันได้ต่อไปอีก

สเปียร์แมน (Spearman. 1963) ให้ความหมายว่า ความคิดสร้างสรรค์คืออำนาจจินตนาการของมนุษย์ในการที่จะสามารถสร้างผลผลิตใหม่ๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของกลุ่มเกสตันท์ที่ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการของการกระทำเพื่อให้ได้ผลผลิตใหม่ๆ ทางความคิด ซึ่งจะเกิดความคิดจินตนาการมากกว่าการใช้เหตุผล และเช่นเดียวกับการศึกษาของออสเบอร์น (Osborn. 1957) พบว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นจินตนาการประยุกต์ (Applied Imagination) คือเป็นจินตนาการที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อแก้ปัญหาที่ยากที่มนุษย์ประสบอยู่มิใช่เป็นจินตนาการที่ฟุ้งซ่าน เลื่อนลอยโดยทั่วไป ความคิดจินตนาการจึงเป็นลักษณะสำคัญของความคิดสร้างสรรค์ในการนำไปสู่ผลผลิตที่แปลกใหม่และเป็นประโยชน์ แต่ถ้าพึ่งเพียงความคิดจินตนาการอย่างเดียวก็ยังไม่ทำให้เกิดผลผลิตสร้างสรรค์ขึ้นมาได้ ความคิดสร้างสรรค์จึงเป็นความคิดจินตนาการที่ควบคู่กันไปกับความอุตสาหพยายามจึงจะทำให้เกิดผลงานสร้างสรรค์ ดังที่โรมัสเอดิสันกล่าวว่างานสร้างสรรค์เกิดจากหยาดเหงื่อถึง 90 เปอร์เซ็นต์ แต่เป็นแรงดลใจหรือจินตนาการเพียง 10 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น

เพราะฉะนั้นงานสร้างสรรค์จึงเป็นงานที่ต้องอาศัยความอุตสาหะบากบั่น ขยันหมั่นเพียร และทำงานหนักอย่างยิ่ง และความเกียจคร้าน ความเฉื่อยชา เป็นอุปสรรคสำคัญของการคิดสร้างสรรค์

ฟรอมม์ (Fromm. 1963) ได้อธิบายว่า ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะสังเกตเห็น รับรู้ เข้าใจ และมีปฏิกิริยา

² ชาวนอร์แมนด์ พรูว์โรจน์, ความคิดสร้างสรรค์ (กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, 2546), หน้า 3 - 4.

ตอบสนองด้วย หรือที่ว่า “Creativity is the ability to see or to aware and to respond”

ตัวอย่างเช่น คนที่มองเห็นความสวยงามของดอกไม้ก็จะเกิดความรู้สึกซาบซึ้งในความงาม และมีปฏิกิริยาตอบสนอง กล่าววาทาเป็นคำชมและเขียนเป็นคำประพันธ์ หรือเขียนเป็นภาพขึ้น นั่นก็หมายความว่าเมื่อเกิดแรงดลใจจากการรับรู้ ก็หาทางตอบสนองด้วยความพยายามให้เกิดงานหรือผลผลิตขึ้น ดังเช่นนักประดิษฐ์ทั้งหลาย นิวตันเห็นผลแอปเปิลหล่น ก็คิดเรื่องแรงโน้มถ่วงขึ้นมาได้ เจมส์ วัตต์ เห็นไอน้ำทำให้ฝาภาหะเยอ ก็ทำให้คิดเครื่องจักรไอน้ำได้สำเร็จเป็นต้น³

จากข้างต้นทำให้เห็นว่าการเป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์นั้นเป็นความสามารถทางสมองของคนเราในการคิดโดยทำให้เกิดสิ่งใหม่ๆขึ้นมา

คุณสมบัตินักคิดสร้างสรรค์

สุนทรภู่ นอกจากจะมีความสามารถในเชิงการประพันธ์บทกลอนแล้ว กวีเอกของโลกท่านนี้ยังเป็นหนึ่งในตัวอย่างแห่งนักคิดสร้างสรรค์ด้วย !!

แล้วอย่างไรจึงกล่าวว่าสุนทรภู่เป็นนักคิดสร้างสรรค์ ?!?

ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์⁴ ผู้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ได้กล่าวสรุปถึงองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการของความคิดสร้างสรรค์ว่าประกอบด้วย

1. ความคล่องแคล่วในการคิด เป็นความสามารถเบื้องต้นในการคิดสรรความคิดที่แตกต่างและหลากหลายเพื่อให้ได้คุณภาพความคิดที่ดีและเหมาะสมที่สุด รวมถึงการคิดเพื่อการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ความยืดหยุ่นในการคิด เป็นความสามารถในการคิดนอกกรอบอย่างอิสระ ไม่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์หรือความคุ้นเคย ทำให้สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ นำไปสู่การดัดแปลงให้เกิดความหลากหลายในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่

3. ความละเอียดลออในการคิด เป็นความสามารถและความประณีตในการคิดตกแต่งรายละเอียดที่จะขยายความคิดหลักให้สมบูรณ์หรือคิดในสิ่งที่ผู้อื่นยังไม่เคยคิดมาก่อน เพื่อผลสำเร็จขององค์ความรู้หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่

ยอดกวีมณีแห่งนักคิดสร้างสรรค์

จากข้อสรุปดังกล่าวจะเห็นว่าสุนทรภู่มีคุณสมบัติเข้าตามเกณฑ์แห่งนักคิดสร้างสรรค์อย่างแท้จริง กล่าวคือ ในเรื่องความคล่องแคล่วในการคิดปรากฏเหตุการณ์มากมายที่สุนทรภู่ได้ใช้ความคล่องแคล่วทางความคิดเพื่อสร้างสรรค์ หรือแก้ปัญหากระบวนการกลอนในหึงดงาม และลงตัว

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงแสดงให้เห็นถึงลักษณะข้อนี้ของสุนทรภู่ไว้ว่าเมื่อสุนทรภู่ได้เป็นอาลักษณ์แล้ว มีเรื่องเล่ากันมาถึงที่สุนทรภู่ได้ทำความชอบในหน้าที่ว่า ในสมัยนั้น(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย)กำลังทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ถึงตอนนางสีดาผูกคอตายจากบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 ซึ่งใช้สำหรับเล่นละครกันมา กล่าวถึงบทนางสีดาตอนเมื่อจะผูกคอตายว่า

³ อารี พันธุ์มณี, ฝึกให้เป็น คิดให้สร้างสรรค์ (กรุงเทพฯ : ไยใหม่ , 2545) , หน้า 4 - 5.

⁴ ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, ความคิดสร้างสรรค์ (กรุงเทพฯ : ดานสุทธาการพิมพ์ , 2546) , หน้า 177 - 178.

“เอาภูเขาผูกคอให้มัน	แล้วพันกับกิ่งโคกใหญ่
หลับเนตรดำรงปลงใจ	อรไทก็โจนลงมา”
ตอนนี้ถึงบทหนุมานว่า	
“บัดนั้น	วายุบุตรรุฒิไกรใจกล้า
ครั้นเห็นองค์อัครกัลยา	ผูกคอโจนมาก็ตกใจ
ตัวสิ้นเพียงสิ้นชีวิต	ร้อนจิตตั้งหนึ่งเพลิงไหม้
โลดโผนโจนตรงลงไป	ด้วยกำลังว่องไวทันที (เชิด)
ครั้นถึงจึงแก้ภูเขาทรง	ที่ผูกคอองค์พระลักษมี
หย่อนลงยังพื้นปฐพี	ขุนกระบี่ก็โจนลงมา”

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงติว่า บทเก่าตรงนี้กว่าหนุมานจะเข้าไปแก้ไขได้นาน นัก นางสีดาจะต้องตายเสียแล้ว บทที่ทรงพระราชนิพนธ์ใหม่ จึงคิดจะให้หนุมานเข้าแก้ได้โดยรวดเร็ว จึงทรงพระราชนิพนธ์บทนางสีดาว่า

“จึงเอาผ้าผูกพันกระสันรัด เกี่ยวกระหวัดไว้กับกิ่งโคกใหญ่”

เมื่อจะทรงพระราชนิพนธ์ต่อไปนี้เกิดขัดข้องว่า จะทรงพระราชนิพนธ์บทหนุมานอย่างไรให้แก่นางสีดา ได้โดยเร็ว เหล่ากวีซึ่งเป็นที่ทรงปรึกษา ก็ไม่มีใครสามารถจะแต่งบทให้พอพระราชหฤทัยได้ จึงทรงลงดำรัสสั่งให้สุนทรภู่แต่งต่อ สุนทรภู่จึงแต่งว่า

“ชายหนึ่งผูกคออรไท	แล้วทอดองค์ลงไปจะให้ตาย
บัดนั้น	วายุบุตรแก้ได้ตั้งใจหมาย”

ดังนั้นก็ขอพระราชหฤทัย ทรงยกย่องความฉลาดของสุนทรภู่คราวนี้ครั้งหนึ่ง อีกครั้งหนึ่ง เล่ากันว่าเมื่อทรงพระราชนิพนธ์บทเรื่องรามเกียรติ์ต่อมาถึงตอนศึกสิบขุนสิบรถ ทรงพระราชนิพนธ์บทชมรถศกัณฐ์ว่า

“รถเอยรถที่นั่ง	บุษบกบัลลังก์ตั้งตระหง่าน
กว้างยาวใหญ่เท่าเขาจักรวาล	ยอดเยี่ยมเทียมวิมานเมืองแมน
ดุมวงกงหันเป็นคว้นคว้าง	เทียมสิงหวิงว้างข้างละแสน
สารถีซึบเข้าดงแดน	พื้นแผ่นดินกระเด็นไปเป็นจุน”

ทรงพระราชนิพนธ์มาได้เพียงนี้ ทรงนึกความที่จะต่อไปอย่างไรให้สมกับรถที่ใหญ่โตถึงปานนั้นยังไม่ ออก จึงมีรับสั่งให้สุนทรภู่ต่อ สุนทรภู่ต่อว่า

“นทีดีฟองนงระลอก	คลื่นกระชอกกระชอนชลชั้นชุน
เขาพระเมรุเอนเอียงอ่อนละมุน	อนนต์หินดินดานสะท้านสะเทือน
ทวยหาญโห่ร้องก้องกัมปนาท	สุธาวาสไหวหวั่นลั่นเลื่อน

บดแสงสุริยันตะวันเดือน
คลาดเคลื่อนจตุรงค์ตรงมา⁵

หรือจะเป็นในเรื่องที่เราได้ยินกันบ่อยๆ ถึงสาเหตุที่ทำให้รัชกาลที่ 3 มิได้โปรดสุนทรภู่ นัก ด้วยทรง
ขัดเคืองว่าสุนทรภู่แก่งติพระองค์เฉพาะพระพักตร์รัชกาลที่ 2 ที่กล่าวถึงบทพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 3 ว่า

“น้ำใสไหลเย็นแลเห็นตัว
ว้ายแหวกกอบัวอยู่ไหวไหว”

สุนทรภู่ติว่ายังไม่ดีเพราะไม่ทราบว่าเป็นตัวอะไร จึงขอแก้เป็น

“น้ำใสไหลเย็นเห็นตัวปลา
ว้ายแหวกปทุมมาอยู่ไหวไหว”

และรัชกาลที่ 2 ก็โปรดตามนั้น

จะเห็นได้ว่าการที่สุนทรภู่สามารถแต่งกลอนได้เป็นที่ต้องพระราชหฤทัยในหลายครั้งเมื่อมีรับสั่ง ซึ่ง
จะต้องมีเรื่องราวแห่งกรอบเวลาเป็นตัวกำหนด แม้จะไม่ทราบว่าเวลาจะมากน้อยเพียงใดแต่ก็ถือได้ว่าท่าน
สามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการเน้นย้ำถึงความแคล่วคล่องว่องไวในความคิดของกวีผู้นี้

ส่วนเรื่องของความยืดหยุ่นในการคิด ตามทฤษฎีกล่าวว่าคุณสามารถคิดนอกกรอบอย่างอิสระ นำไปสู่
การดัดแปลงและสร้างสิ่งใหม่ๆ ข้อนี้ประจักษ์ชัดและโดดเด่นมากในตัวของบรมครูสุนทรภู่ เหตุเพราะความคิด
ของท่านนั้นมิได้เป็นสิ่งเพื่อฝันแต่กลับเป็นได้จริงเมื่อกาลผ่านไปนับสิบนับร้อยปี ดังที่เสงี่ยม คุมพवास
บรรยายถึงลักษณะเด่นของท่านในข้อนี้ว่า

ท่านสุนทรภู่เป็นกวีที่มีความคิดก้าวหน้าในทางอนาคตของวิทยาการสมัยใหม่อยู่มาก ซึ่งจะเห็นได้
จากบทกลอนหลายตอนในนิทานเรื่องพระอภัยมณี ที่ท่านวาดมโนภาพต่างๆ ไว้ ซึ่งในสมัยนั้นผู้อ่านก็คิดเห็น
แต่เพียงว่าเป็นเรื่องนิยายลมๆแล้งๆ เป็นสิ่งประกอบเรื่องให้ดูพิลึกประหลาดและน่าตื่นตาตื่นใจ เพื่อสร้าง
ความบันเทิงให้เท่านั้น ไม่มีใครคิดว่าสิ่งที่สุนทรภู่พูดถึงนั้นจะเป็นไปได้จากความคิดและการกระทำของมนุษย์⁶

โดยเสงี่ยม คุมพवास ได้ยกตัวอย่างแห่งความคิดที่นอกกรอบของสุนทรภู่ คือ เรื่องเรือของโจรสลัด
ในเรื่องพระอภัยมณี ท่านสุนทรภู่กล่าวว่าใหญ่โตมโหฬารจนไม่น่าเชื่อ ที่ว่าไม่น่าเชื่อก็เพราะว่าเรือลำนั้นมี
ความประหลาดพิสดาร ดังนี้

“จะกล่าวถึงฝ่ายนายโจรใจฉกาจ	เป็นเชื้อชาติอังกฤษริษยา
คุมสลัดอัศตันวิลันดา	เป็นโจรห้าหมื่นพันทมิฬ
มีกำปั่นนั้นยาวยี่สิบเส้น	กระทำเป็นตึกกว้านสถานถิ่น
หมากมะพร้าวส้มสุกปลุกไว้กิน	ไม่รู้สิ้นแอมโอะชโกชนา
เลี้ยงแพะแกะไก่สุกรห่าน	คชสารม้ามิ่งมิงสา
มีกำปั่นห้าร้อยลอยล้อมมา	เครื่องศัสตราสำหรับรบครบทุกลำ

⁵ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมพระยาเดชาดิศร, ชีวิตและงานของสุนทรภู่ (กรุงเทพฯ : เสริมวิทย์บรรณาการ, 2518), หน้า 14 – 16.

⁶ เสงี่ยม คุมพवास, จินตนาการของสุนทรภู่ (พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดบำรุงสาส์น, 2508), หน้า 169.

เรือโจรสลัดของสุนทรภู่ลำนี้ นับว่าใหญ่อย่างไม่น่าเชื่อ คือมีความยาวถึง 20 เส้น แถมยังมีการปลูกต้นไม้ผลไม้ต่างๆไว้กิน พร้อมทั้งเลี้ยงสัตว์ที่เป็นพาหนะมี ช้าง ม้า และควายอีกไม่น้อย ใครจะนึกบ้างว่าในโลกนี้มีเรือเช่นนี้อยู่ แต่ทั้งๆที่ไม่น่าเชื่อในสมัยหนึ่ง ต่อมาอีกสมัยหนึ่งกลับต้องเชื่อ เพราะเรือใหญ่ๆ ในปัจจุบันนี้มีอยู่หลายลำ เช่น คิวโนลิซาเบธ มีระวางขับน้ำถึง 83,673 ตัน เรือควีนแมรี เรือนอมังดี และอีกลำคืออยู่ในเต็ดสเตรด โดยที่เรือลำสุดท้ายนี้มีความยาว 990 ฟิต หรือ 7 เส้น 4 วา ขนทหารได้ 10,000 กว่าคน อีกทั้งเรือในปัจจุบันก็บรรทุกช้าง ม้า วัว ควาย ได้เป็นพันๆ ตัว และมีทั้งโรงภาพยนตร์ สระว่ายน้ำ สนามฟุตบอล ไม่แพ้ของสุนทรภู่เหมือนกัน⁷

อีกตอนหนึ่งที่นับว่าอัศจรรย์ที่สุด คือตอนที่นางละเวงให้ไซเหีบดนตรีตอกินเลี้ยงพร้อมทั้งกษัตริย์เมืองต่างๆ ซึ่งในเรื่องเรียกว่าตอน“กษัตริย์สามัคคี” หีบดนตรีนี้ก็เช่นเดียวกับหีบเสียงในปัจจุบันนี้ คือไม่มีคนร้องคนทำดนตรี แต่เมื่อไซเข้าแล้วจะมีเสียงร้องเพลง เสียงดนตรีบรรเลงอย่างไพเราะ หีบดนตรีของนางละเวงมีลักษณะดังนี้

“ฝ่ายยุพามการำภาสะหรี	ไซดนตรีที่ตั้งกำบังแฝง
เหมือนดนตรีปีพาทย์ไม่พลาดเพลง	เสียงกระแซงซ้อนเพลงวังเวงใจ
กระจับปี่สีขอเสียงกรอกรีด	บัณเฑาะว์ตีตดนตรีปีไฉน
นางสำหรับขับร้องทำนองใน	บ้างขับไม้มโหรีให้ปรีดีเปรม
เป็นภาษาฝรั่งว่าครั้งนี้	จะเป็นที่เสน่ห้สนุกสุขเกษม
จะขึ้นแซมแยมั้มให้ปรีมเปรม	เที่ยวชมเหมหงส์อื่นไม่ขึ้นเลย
บรรดานั่งฟังขับให้วับวาบ	ด้วยเสียวทราบไสตเสนาะฉอเลาะเฉลย
บ้างชมผลกลไกด้วยไม่เคย	กระไรเลยลั่นเองเป็นเพลงการ”
อีกแห่งหนึ่งในตอนนางละเวงเลี้ยงส่งเจ้าละมานก็มีการเล่นดนตรีบรรเลงเพลงให้ฟังว่า	
“ฝ่ายสุรางค์นางบำเรอเสนอนหน้า	รินสุราแลชม้อยคอยถวาย
สาวสำหรับขับเรียงเคียงขม้าย	ประสานสายซอดังเสียงวังเวง
แล้วขับขานประสานเสียงสำเนียงเรื่อย	ช่างฉ่ำเฉื่อยฉอเลาะล้วนเหมาะเหม็ง
บ้างไซกลดนตรีให้ตีเอง	ได้ฟังเพลงเพลิดเพลินเจริญใจ”

เรื่องนี้สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวไว้ว่า สุนทรภู่แต่งเรื่องพระอภัยมณีก่อนมีหีบเสียงขึ้นในโลกถึง 40 ปี⁸

องค์ประกอบสุดท้ายที่นักคิดสร้างสรรค์พิงมีและสุนทรภู่มี นั่นคือความละเอียดลออในการคิด ซึ่งเป็นความสามารถและความประณีตในการคิดตกแต่งรายละเอียดที่จะขยายความคิดหลักให้สมบูรณ์หรือคิดในสิ่งที่ยังไม่เคยคิดมาก่อน เพื่อผลสำเร็จขององค์ความรู้หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่

⁷ เสี่ยม คุมพวาส , **จินตนาการของสุนทรภู่** (พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดบำรุงสาส์น , 2508) , หน้า 170 – 173.

⁸ เรื่องเดียวกัน , หน้า 174 – 177.

โดยจะกล่าวให้เห็นถึงความสามารถในการแต่งกลอนของท่านที่ปรากฏกระบวนการแต่งที่ต่างจากเดิม จนสุนทรภู่ได้รับการยกย่องว่าเป็น “เอกทัศคะในทางกลอนแปดหรือกลอนสุภาพอย่างไม่มีใครเทียบได้ในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น”⁹ นอกจากนั้นยังมีผู้กล่าวยกย่องสุนทรภู่ว่า

“ใครๆ ยกย่องสุนทรภู่ว่าเป็นนักวิจัยกลอนแปดหรือกลอนสุภาพ เป็นนักค้นคว้าวิธีเขียนกลอนสุภาพให้ไพเราะ และท่านก็ค้นได้ผล คือพบวิธีเขียนกลอนสุภาพว่าถ้าทำให้กลอนแพรวพราวไปด้วยสัมผัสใน อันเป็นสัมผัสสระหรืออักษรแล้ว จะช่วยให้ถ้อยคำและข้อความที่กินใจอยู่แล้วฟังรื่นหูดีกว่ากลอนเก่าๆ ท่านจึงเขียนกลอนสุภาพได้ไพเราะ”¹⁰

รศ.ดร.ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต ได้กล่าวถึงลีลากลอนของสุนทรภู่ที่แสดงให้เห็นถึงความละเอียดลออและความประณีตในการคิดประดิษฐ์กลอนแปดไว้ว่า

สุนทรภู่ได้เพิ่มสัมผัสในเข้าไปในกลอนกลบทนมธุรสวาทีอย่างค่อนข้างสม่ำเสมอและมีระบบ คือกำหนดให้มีสัมผัสในในแต่ละวรรค 2 คู่ คู่แรกคือระหว่างคำที่ 3 กับคำที่ 4 คู่ที่สองระหว่างคำที่ 5 กับคำที่ 6 หรือ 7 ดังตัวอย่าง

เปิดประตูพรูพรั่งออกคั้งคับ

ต่างผูกมัดรัดรีดตั้งเต็มที

ยกองค์ท้าวละมานขึ้นคานหาม

หามมาส่งทรงตระรางที่ข้างใน

เห็นพวกทัพหลับเกลื่อนดูเหมือนผี

ทั้งทนต์เตะซ้าให้หน้าใจ

เอาไซ่ล่ามเสร็จสรรพทั้งหลับไหล

เที่ยวรีบไพร่พลซ้าทำประจาน

ลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของการใช้คำในการแต่งกลอนของสุนทรภู่ คือการใช้คำง่าย ๆ ฟังรื่น และมีบางบทที่สุนทรภู่สามารถใช้คำที่หาคำอื่นมารับสัมผัสได้ยาก ที่มีผู้ยกย่องกันมากได้แก่การแต่งกลอนอื่น หมายถึงกลอนที่แต่งโดยใช้คำที่ประสมกับสระอี มี น สะกด เช่น

ไม่นุ่งผ้าคากรองครองหนึ่งเสื่อ

นำเขียนรอกปากมีแต่ซี่ฟัน

ประหลาดใจโยหนอนไม่นุ่งผ้า

หนดถึงเข้าครางถึงนมผมถึงตีน

ในตัวอย่างนี้ สุนทรภู่ใช้กลอนอื่นพรรณนาภาพของซีเปลือยไว้อย่างเด่นชัด และแต่งอย่างได้ความดี มาก กลอนอื่นในตัวอย่างนี้ก็คือ ปืน – ศีล – ตีน – จิน ในนิราศเมืองเพชรก็มีกลอนอื่นเมื่อ กล่าวถึงชาวประมง ได้แก่

บ้างถอนหลักชักถ่อหัวร่อรำ

บ้างขับร้องซ้องสำเนียงจนเสียงเครือ

ประหลาดเหลือโล่งไต้มโง่โคงขัน

กรนสนั่นนอนร้ายเหมือนปายปืน

จะเป็นบ้าไปหรือว่าถือศีล

ฝรั่งจินแขกไทยก็เซ่ตี

บ้างก็มาบ้างก็ไปตั้งได้เหนือ

ต่างเลี้ยวเรือลงหน้าบ้านท่าจิน

⁹ สุนีย์ แจ่งใจธรรม, บุคคลและเหตุการณ์ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรมของสุนทรภู่ (ปริญญาานิพนธ์วิทยาลัยศึกษาศาสตร์ ประสานมิตร, 2516) (อัดสำเนา), หน้า 175.

¹⁰ สมโรจน์ สวัสดิกุล ฌ อยุธยา, “การสอนวิชาการวรรณคดีนิยมและวรรณคดีวิจารณ์” **จันทร์เกษม** 47 (กรกฎาคม – สิงหาคม 2505), หน้า 21.

เป็นประมงหลงละมับด้วยโลกกลาก ไม่กลัวบาปเลยช่างนับแต่ทรัพย์**สิน**
 ตลิ่งพังฝั่งชลาลัยปลาด**สิน** ตะกาย**ป็น**เลนเล่นนอกเป็นแปลง
 กลอนอื่นในตัวอย่างนี้คือ จีน – สิน – ติน – ป็น

จะเห็นได้ว่า กลอนอื่นนี้ใช้คำอยู่เพียง 5 คำ คือ ติน คีล สิน จีน ป็น แต่สุนทรภู่ก็สามารถนำไปแต่งให้มีมีความหมายสอดคล้องกับเนื้อความในเรื่องต่างๆ ได้ดี รวมทั้งให้ภาพที่แจ่มแจ้งด้วย¹¹

นอกจากความสามารถในการแต่งกลอนสุภาพ สุนทรภู่อยังสามารถแต่งคำประพันธ์ประเภทกาพย์ได้เป็นอย่างดีเช่นกัน โดยประติขุสรีคิดค้นในเรื่องของสัมผัสที่ละเอียดงดงาม ไม่ว่าจะเป็นสัมผัสสระ สัมผัสอักษรลงในคำประพันธ์ทั้งสองชนิดนี้ด้วย

รศ.ดร.ชลดา เรื่องรักษลิขิต ได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถดังกล่าวด้วยว่า กาพย์ของสุนทรภู่มักมีสัมผัสในตรงกลางวรรค โดยมากเป็นสัมผัสสระ ลักษณะเช่นนี้ปรากฏทั้งในกาพย์ยานี กาพย์ฉับ และกาพย์สุรางคนางค์¹² ดังตัวอย่าง

กาพย์ยานี

เทวัญกัณหน้า	นางฟ้าเอียงอาย
ได้จังหวะประประาย	รำลอยชายเข้าวัง
ฉวยชิตติดพัน	นาง สวรรค หันหลัง
หลีกเลียงเปียงบัง	เวียนระวิงว่องไว

กาพย์ฉับ

สมบัติสัตว์มนุษย์ครุธา	กลอกกลับอัปรา
เทวาสสมบัติชวัล	
สุขเกษมเปรมปริดีวิมาน	อิมหน้าสำราญ

ศฤงคารห้อมล้อมพร้อมเพรียง

กาพย์สุรางคนางค์

จันทราคลาเคลื่อน	กระเวนไพรไก่อื่อน	เตือนเพื่อนขานขัน
ปู่เจ้าเขาเขิน	กู่เกรินหากัน	สินธพุลัน
		ครั้นครั้นหวนไหว

ลักษณะดังกล่าวเป็นเอกลักษณ์ที่ทำให้เราทราบว่า กวีผู้นี้นิยมการแต่งบทกลอนที่เรียกว่ามีสัมผัสใน...นี่เองคือสิ่งที่เรียกว่าเป็นผู้มีความละเอียดลออในการคิด

¹¹ ชลดา เรื่องรักษลิขิต , **ชีวประวัติและผลงานของสุนทรภู่** (กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2545) , หน้า 73 – 76.

¹² เรื่องเดียวกัน , หน้า 63 – 64.

วรรณกรรมยังอยู่...สุนทรภู่ยังคง

จากที่กล่าวมานั้นเพื่อแสดงให้เห็นว่าสุนทรภู่กวีที่โลกยกย่องนั้นมีความพิเศษอย่างไร ทั้งความเป็นเอกลักษณ์อย่างไร และมีความสามารถเพียงไหน ซึ่งเมื่อนำคุณสมบัติดังกล่าวมาองตามหลักของการเป็นนักคิดอย่างสร้างสรรค์ ก็คงกล่าวได้ว่าสุนทรภู่นั้นักคิดสร้างสรรค์อย่างแท้จริง และเป็นผู้รังสรรค์ผลงานวรรณกรรมได้อย่างงดงาม และทรงคุณค่า

การคงอยู่กว่าศตวรรษซึ่งชื่อและผลงานของท่านนั้นจึงเป็นข้อยืนยันแห่งบทสรุปที่ว่า...
“สุนทรภู่เป็นยอดกวี และยอดมณีแห่งนักคิดสร้างสรรค์”

คำสำคัญ : สุนทรภู่, นักคิดสร้างสรรค์

บรรณานุกรม

- ชลดา เรืองรัชชลิขิต. (2545). **ชีวประวัติและผลงานของสุนทรภู่**. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. (2546). **ความคิดสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์.
- สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. (2518). **ชีวิตและงานของสุนทรภู่**. กรุงเทพฯ : เสริมวิทย์บรรณาการ.
- สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. (2518). **ชีวิตและงานของสุนทรภู่**. กรุงเทพฯ : เสริมวิทย์บรรณาการ.
- สมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา. (กรกฎาคม – สิงหาคม 2505). “การสอนนิชาวรรณคดีนิยมและวรรณคดีวิจารณ์” **จันทร์เกษม 47**.
- สุนีย์ แจ่มใจธรรม. (2516). **บุคคลและเหตุการณ์ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรมของสุนทรภู่**. ปริญญาานิพนธ์วิทยาลัยวิชาการศึกษาระสานมิตร, (อัตสำเนา).
- เสงี่ยม คุณพวาส. (2508). **จินตนาการของสุนทรภู่**. พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดบำรุงสาส์น.
- อารี พันธมณี. (2545). **ฝึกให้เป็น คิดให้สร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ : ไยใหม่.